

Árván

Apánk a halott.

Mélységesen mély a gyász, hiába minden vigasztalás.

Hogy öreg lett volna? Tagadom! Soha nem öregedett meg. Fiatal maradt, ha léptei meglassúdtak is, mert ama szikrázó vezeték, amely a rendkívüli agy villamos erőművét a ceruzaszorító három ujjal összekötötte — hiszem: az utolsó pillanatig —, hibátlanul működött.

Hogy maga szoktatott bennünket (s önmagát ugyanígy) öregségéhez, közeli távozásához? Költői tárgynak, a lángelme csintalan játékának hittük. Írta, mondta, igaz: „Ne csapjatok be; ne kompromittáltassatok egy tolavő aggastyánnak azt a friss lángú fiatalembert, azt a szívós férfit, akinek emlékét én is jó szívvel őrzöm...” Hetvenhétben ilyen sírfeliratot küldött: „Állsz bárki e halom előtt: / megcsaltalak; / dagasztja májad bármi góg, / itthagytalak.” Pár hónap múltán azonban már Dugovicsok című versét közölhetjük, amelyben az öregeket, a tunya had előtt az ellenséggel összegabalyodva viaskodó kényszerhősöket üdvözli, magát is közéjük sorolva:

„Itt pusztulnak köröttem. Ki s milyen parancsot
vert belétek, belénk, belém is, társaim,
hogy — kívül király s Isten gondjain —
álljuk tetvesen s csont-bőr is a harcot...”

Betegségek, gyengélkedések híre jött olykor, de nem sokkal utána mindjárt a vers, az írói jegyzet, a fiatalabb pályatársat köszöntő esszé — szigorú határidőre. (Könyv is, új könyv az ismeretlen vidéki szerkesztőnek, ilyen dedikációval: „...köszönettel mégis a sok serkentésért...”) Az utóbbi nyolc-tíz évben közel száz verse jelent meg a Tiszatájban. Dicsékvés nélkül mondhatjuk: legszorgalmasabb főmunkatársunk volt.

Hogyan is félhettük volna a közeli halált? Egy nyolcvan fölötti férfi, a mindig megújulni képes alkotó küldte az akkurátusan címzett borítékokat, szorította meg keményen a kezünket, ha ritkán eléje járultunk. Elbizakodottságunkban már-már elhittük: talán testi valójában is halhatatlan. De a fiatal költőtárs jókívánságként verselt jóslatát mindenképp: száz évet él majd, „akár a sólyom”.

*

Sokan írnak majd a véle való találkozásokról. Ezúttal én csak az utolsót emlegetem föl, azt is bizonyításképp. Nyolcvanévesen is olyan volt, mint régen: villózott, tréfálkozott, majd felcsattant, ismét derűsebbre váltotta a szót, aztán könnyedén egyszerűsítette egy zavart-bonyolult mondatomat, mint hajdan az emeletes törtet a bonyhádi gimnáziumban.

*

Juhász Gyula születésének századik évfordulójára emlékeztünk Szegeden. Dél tájban Tornai Jóska húzott félre:

— Valami borzalmas dolog történt... — mondta halkan. — Hubayt Kecskeméten érte utol a telefon...

Ki sem mondhatta a nevet, már tudtam a legszörnyűbb hírt, amit kaphattam. Tornai szeme, arcának rángása árulta el.

*

Vasárnap mégis hazaszaladtunk a falumba. Apám a kapuban várt. Négy elemis, hetven fölötti paraszt, egykori cseléd. A Puszták népét olvasta talán az egész életműből, s a Megy az ekét emlegeti olykor, azt valami diákszavalótól hallotta. Úgy szól mégis, mintha közeli rokonról beszélne:

— Elment hát... Istenem, istenem...

Kis szünet után azt a mondatot sóhajtja, amit egykor oly sokszor hallottam jajveszékelve, suttogva, égre emelt fejjel kimondani falusi temetéseken:

— Mi lesz veletek, fiam?

*

Mi lesz velünk nélküle? A szó itt helyénvaló: Ó valóban pótolhatatlan. Fölmérhetetlen a kincs is, amit a nemzetre hagyott. Fehér lapok gyászolják mégis, sok-sok teleíratlan papírlap. Mert a tervezetésre, a további küzdelemre való elszántságra legalább annyi a bizonyíték, mint a búcsúzásra.

*

Párizstól Moszkváig szaladt a gyász hír. Amikor a Farkasréten álltunk, s az ég is Őt siratja, úgy hallottam, Európa minden harangja zúg. Érette szól.

*

Elment.

Mit tehetünk mégis, hogy közöttünk maradjon? Olvassuk sokat, olvassuk értőn! Mindig pontosan fogalmazott, hibátlan, fénylő mondatai megvédik magukat minden kisszerű gyanakvótól, mindenfajta félremagyarázótól. Olvassuk, szavaljuk, játsszuk munkáit! Köztünk marad akkor, élön. Csak a csönd folyondárjait ne engedjük rátekeredni a Müre és Illyés Gyula szent emlékére, mert akkor koldussá szegényítjük magunkat.

Fáradt teste nyugodjék békében, szelleme járjon köztünk fiatalon, küzdésre és teremtésre izgatón!

ANNUS JÓZSEF

„Kapitány! Vezényszót! Merre ezután?”

Jaj annak a népnek, kit elhagynak szellemei!

Mintha a Koszorú nyelv- és népféltő aggodalma ide is érvényes volna. És gyenge vigasz, hogy Illyés Gyula csak testi valójában hagyott itt bennünket, a művei velünk maradtak. Gyenge vigasz, mert az ő életművéhez — talán jobban mint másokéhoz — nemcsak a romolhatatlan mű, de az élete is hozzátartozott. A pusztá léte, a biztonság, hogy föl lehet keresni és szemé elé bocsátani a tényeket, melyeket a világ valaholi elvadulásáról hozhattunk.

Legutóbb már szorongva mentünk hozzá. Épp a folyóirat ügyében. Szabad-e a nyolcvanadik születésnapon túl is tőle várni az erőt és érelt? Hol van a magunk ereje és biztonsága? Ő azonban eloszlatta a kételyeinket. „Amíg én élek...” — kezdte, s máris Veres Péterre, Németh Lászlóra kanyarodott a gondolata; a szándékra, hogy élete végéig azt a közös ügyet képviseli, mely mindhármójuknak a szívének feküdt. Nem engedi, hogy bárki félremagyarázza és bepiszkítsa őket. Azt is elmondta, kit tekint utódjának az ötvenesek közül. Ki a jelentős költő, zseniális publicista és egyben a legbecsületesebb ember. Mintha hagyatkozott volna. És hozzátette: mondjuk mindenütt és mindenkinek, ez az ő véleménye. Csoóriról beszélt.

Mintha nagy kortársai szószólójaként prózában folytatta volna a kései verset: „Legyetek